

the innersociety communications. Based on a number of research papers of hierarchy and his practice, it was found that for the thinker the construction of harmonious relations between the state and the church is the key to spiritual and moral health of society. The ideal of state-church relations for Gromadskyu was the principle of “symphony of powers”, while taking into account the form of government, the hierarchy did not reject the other models of relations, while maintaining at the Church it inner freedom.

Keywords: papocaesarism, caesaropapism, religion, confession, church-state relations, church.

Анатолій КОЛОДНИЙ (Київ)

**ВОЛОДИМИР ОЛЕКСЮК –
ФІЛОСОФ-БОГОСЛОВ З УКРАЇНСЬКОЮ ДУШЕЮ
(до 100-річчя від дня народження і 20-річчя з року смерті)**

Національна належність філософа визначається не географічним тереном його проживання, не мовою видруку творів, не прихильністю його до певної філософської традиції, а насамперед духом етнічної самосвідомості, який з необхідністю проглядається в змісті написаних ним праць, їх тематичній зорієнтованості, в стилі філософствування, практичній націленості його творчої спадщини – прагненні допомогти своєму народу в історичному самовизначенні, в його соціальному поступі. Саме останнє дає підставу віднести до плеяди українських філософів доктора філософії Володимира Ілліча Олексюка, який народився в 1913 році – це б то сто років тому – в знаному Карпатському селі Шешори, здобув середню освіту в Коломиї, філософську – у Львівському університеті, в університетах Фрайбурга і Нью-Йорка. Докторську ступінь за працю «Метафізична дійсність різниці між суттю та існуванням буття» В.Олексюк здобув у 1967 році в університеті Східної Флориди. З 1970 року проживав в Чікаго, очолював Українське католицьке академічне об'єднання «Обнова», водночас був членом низки міжнародних філософських товариств.

Хоч основні наукові праці вченого і присвячені дослідженню філософії томізму (Томізм. Християнська філософія св. Томи з Аквіну. - Чікаго, 1975; Основи реалістичної, аристотелівсько-томістичної філософії. – Чікаго, 1981 та ін.), проте сенс свого життя він вбачав у тому, щоб, поринувши думкою в глибини духовності свого народу і християнсько-божественну вічність, зрозуміти свою власну суть як українця, послужити для добра української нації. Філософ при цьому виходив з того, що усвідомити субстанційну цілісність, специфічну природу українського народу можна лише на основі

синтетичного врахування його історичних, соціальних та психологічних особливостей, а також «християнських прикмет». Але для нього залишалося по суті без дефінітивної відповіді питання: «Яка філософська система є базовою для світогляду українців?».

В.Олексюк вважав що українська нація, якщо вона прагне утримуватися як діюча сила свого належного буття, мусить, враховуючи свій чистий історично-християнський процес, «знайти свою життєдіяльність у світі безупинної християнсько-революційної ідеї», що містить «всякчас в собі божественно діючу силу і мудрість».

Оскільки В.Олексюк правдивою вважає лише християнську віроповчальну традицію, то для нього єдиною істинною філософією виступає аристотелівсько-томістська система реалістичної філософії. Її дослідженню він віддав весь свій талант, а це, окрім монографій, ще більше 30 наукових статей з теми. Саме такий розвиток християнської релігії, який, зрештою, веде до католицизму, вчений розглядав як теологічний процес, а втілення у свідомості народу філософії томізму – як природну реалізацію цього. Загадкою для нього залишалося лише те, чому українці так і не навчилися дійсному християнству, не сприйняли як свої його «добрі й пожиточні погляди». Грунт для цього був, оскільки такі ідеологічні явища українства, як драгоманівщина, липківщина, василіянівщина та ін. не були вражені внутрішніми кризами і розколами, несли певну дозу стихійного націоналізму і соціального забарвлення, не мали в його житті якогось базового значення.

Ми не станемо тут подавати у повному викладі зміст праць В.Олексюка, присвячених томізму. Вони із-за свого філософського змісту не піддаються короткому анотуванню. Назву лише деякі з їх проблем: Здоровий глузд томістської філософії: Святий Тома і Аристотель;; Принципи творення буття; Метафізична дійсність різниці між суттю та існуванням буття; Поняття творчої дії існування єства; Досвід існування Бога; Суть і атрибути Бога; Божественна причинність; Потреба в філософії дії та ін. В.Олексюк не лише розглядає питання «Що є філософія і яке її значення», а й окремо розглядає зміст філософії природи, філософії психології, філософії мови, мистецтва, історії, релігії та освіти, етики, політики. Для мислителя християнська філософія є дією. В тфкий спосіб він виходить на проблему «Філософія і українська дійсність».

В.Олексюк був переконаний в тому, що основи філософії, які він подає у своїх працях, якнайкраще відповідають українській нації, її культурі і релігії, її суспільно-політичній і державній системі. Благих намірів щодо свого народу при цьому у вченого не бракувало, оскільки він вважав, що філософія томізму розвинута на основах людського природного розуму, який «освітлює промінь Божої ласки». Але при цьому дослідник явно не врахував особливості розвитку філософської думки саме на теренах України, кордоцентричність як характерну рису українського філософствування. Не «нашим стихійним лінивством до філософської мислі і роздуму» чи якимсь накинутим силою

нашими окупантами упередженням щодо томізму можна пояснити несприйняття його українством, а тим, що ця філософія була чужою для українського світосприйняття, не відповідала національній духовності українства, не вписувалася органічно в систему культури нації. Свого часу «західне повітря» в українське християнство принесла Києво-Могилянська Академія. Проте її вплив на духовне життя українців виявився надто коротким й історично недоречним, а тому не зміг залишити у їх світогляді помітний слід.

Виходячи з того, що світогляд кожної нації формується на певній системі філософії, В.Олексюк вважав філософською основою світогляду українців християнську філософію. Суттю її, на думку вченого, є не теологія сама по собі, а таке світорозуміння, в якому віра й людський природний інтелект з'єднуються в спільну силу пошуку філософської правди, одержуючи при цьому «поміч світла Божої ласки», без якої дійсна правда і мудрість не були б ніколи повністю досягнені.

Першим українським християнським філософом, на думку вченого, був Григорій Сковорода. Спростуванню поглядів тих, хто відносив філософа до богословів, матеріалістів, пантеїстів, персоналістів, філософів серця, він присвятив один із розділів своєї книги «До проблеми доби обману мудрости!». Проте визнаємо те, що аргументація автора при цьому не завжди є переконливою. Якщо неупереджено і не з якимись наперед заданими оцінками підійти до Сковороди, то вся його життєдіяльність постане перед нами як величезний експеримент релігійного життя. Логічним підґрунтям цього було вчення мислителя, в якому органічно поєднане філософське і богословське бачення світу. Сковорода створив і активно пропагував власну, незадогматизовану, філософську релігію, зміст якої ще слід збагнути. Саме він мав в собі багату основу для сродної життєдіяльності людини, її духовного самовиявлення. Богословська система Г.Сковороди слугувала основою віровчення релігійної сквородинівської спільноти, яка в ХІХ столітті існувала низкою своїх громад як самостійна течія християнства.

Перегляд історичного процесу призвів В.Олексюка до висновку, що в Україні постійно існує брак культивування філософії. Це, на його думку, є виявом загально-культурної і політичної незрілості нації. В таких висновках давала себе знати певна віддаленість вченого від «рідної хати». Ним не врахована специфіка українського філософствування, яке проявлялося не в характерному, скажімо, для Західної Європи, творенні тим чи іншим мислителем якоїсь замкнутої філософської системи, об'ємних філософських трактатів, а органічно впліталася в різноманіття різних форм творчої діяльності і по-своєму виражалася в матеріальній і духовній культурі народу, його релігійних віруваннях, наукових і художніх творах, політичних програмах тощо.

Історія філософії того чи іншого народу – це ще не історія філософських систем, створених його мислячими репрезентами. Таку історію української

філософії ще слід досліджувати, писати. Це потребує вироблення спеціальних методик, глибокого знання специфіки національної духовності.

Трагізм історії українського народу виявився в тому, що його духовні провідники і керівники не завжди мали належне знання та історичне бачення шляхів цілеспрямування до державної незалежності нації. Дослідження В.Олексюка наводять на думку, що одним із видів вікової трагедії українства є те, що і в момент народження української нації і протягом всієї її історії в ній по суті не було єдності за релігією між різними територіальними регіонами, між народом і його духовними наставниками і політичними провідниками, відбувалася зміна в домінуванні конфесій. Християнство тут було послухним знаряддям в руках світських властей – своїх і чужих, слугувало і засобом національного поневолення українців і засобом їх боротьби проти соціального і національного гноблення. Власне до XVII століття Українська Православна, а опісля і Греко-Католицька Церкви були по суті єдиною організованою силою протидії політичній окупації України, її духовному знищенню. Всі церковно-канонічні й організаційні зміни, які за умов національної залежності відбувалися в церковному житті, були зумовлені необхідністю збереження саме цієї функції Церкви на теренах національного життя.

Дослідження ролі християнства в історії українського народу - помітна сторінка у творчому доробку В.Олексюка. Вчений виходить з того, що національні виявлення тієї чи іншої релігії можуть бути або правдиві, або ж неправдиві. Так, ні московський візантізм, підпертий ідеєю «Третього Риму», ні польський католицизм, що оголошував богообраність своєї нації, не мали нічого спільного з істинним християнством. І Росія, і Польща використовували ім'я Ісуса Христа як знаряддя для насильницького поневолення українського народу. Висновки дослідника тут не є умоглядними. Так, закріплене Переяславською угодою приєднання України до Московії поставило Київську Православну митрополію в надто складну ситуацію. Певний час вона залишалася єдиною інституцією, яка не була юридично підпорядкована Москві і продовжувала уособлювати окремішність українського народу. Тому історичним нещастям для Української Церкви була не лише втрата нею козацької автономії, а й своєї Церкви. З 1686 року вона попала під диктат Московського Патріархату. І якщо Греко-Католицька Церква за умов знаходження Галичини в межах Австро-Угорщини змогла піднятися з руїни, нанесеної їй католицизмом, то на східних землях Українська Православна Церква була цілком змосковщина. Українське Православ'я втратило із-за цього такі свої специфічні риси, як відкритість, національністність, євангелістськість, побутовість і демократизм. Доповнене конфесійним гнобленням національне пригнічення за умов російського колоніалізму зупинило процес пертворення Українського православ'я в національну релігію, призвело до того, що значна частина українців сприйняла як етнічно свою чужу для них релігію – Російське Православ'я, підмінила

почуття національної самосвідомості почуттям якоїсь абстрактної конфесійної належності: «Ми – православні».

Заслуговує уваги оцінка В.Олексюком Берестейської унії 1596 року. Враховуючи становище українців в умовах уярмлення їх польською шляхтою, вчений розглядає унію як пошук керівництвом Українського Православ'я на основі творчого аналізу реальної ситуації в Україні кінця XVI століття виходу із цього знедолення. Прагнення української церковної ієрархії зрівнятися у своїх правах з римсько-католицьким духовенством.

Зрозуміти історичну значимість цього явища для українства можна не шляхом політизованих оцінок його в контексті тих процесів, які зумовлювали всі сфери суспільного життя в тодішній Україні. Утворення УГКЦеркви як нової національної релігійної течії українства було далекоглядною реакцією українського єпископату на занепад під натиском турок в середині XV століття Візантійської імперії і духовного центру Православ'я – Константинополя, на втрату впливу Київської митрополії, розкол Українського Православ'я. Греко-католицизм своєю появою відобразив також такий аспект культурно-історичного процесу епохи Відродження та Реформації, до якого була причетна і Україна, як формування національних церков.

Цієї історичної перспективи українства не бачили деякі відомі національні діячі. І вони виступили проти греко-католицизму. В.Олексюк згадує і князя Кирила Острозького, і гетьмана Сагайдачного, які, як і Москва та Польща не визнали унії.

В.Олексюк розглядає Українське християнство як єдину релігію і не бачить якоїсь істотної різниці між православ'ям і греко-католицизмом. Псевдотеорією він називає ідею, що якась течія християнства має щось ліпше від іншої. Формуванню такої упередженості, на думку вченого, сприяла вікова окупація різних частин України державами, на території яких та чи інша християнська конфесія була панівною. Саме окупанти формували вигадки і різні «докази» того, що одна із християнських течій є відступницею, еретичною.

В.Олексюк національне відродження українського народу ставив в залежність від організації однієї неподіленої Церкви. При цьому він радить скористатися думками митрополита Андрея Шептицького, який зазначав, що наше християнство ділиться на православ'я і греко-католицизм не в принципах, а в способах бачення та інтерпретації Божої науки, які бажано взаємно пізнавати з любов'ю ближнього, щоб ніхто не міг почувати себе ображеним. Названі конфесії можуть стати на шлях об'єднання, маючи все необхідне для цього - визнання Ісуса Христа своїм Богом і Спасителем, один Символ сповідання віри, одні книги Святого Писання, однакові форми Богочинання, ті ж обряди, таїнства тощо.

Вболіваючи за долю українського народу, яка значною мірою залежить від його національної єдності, В.Олексюк виступав за те, щоб цьому активно

слугували своєю діяльністю всі Українські Християнські Церкви. Вчений запропонував свій логічний план їх єднання. Насамперед він пропонує створити комісію «Церковна єдність» з однаковою кількістю вчених-богословів від кожної церкви, яка б на основі об'єктивного дослідження всіх церковних архівів виготовила спеціальний документ, який би, після розгляду його синодами Церков, був остаточно затверджений їх ієрархами. Після цього мали б відбутися вибори Патріарха Української Об'єднаної Церкви.

Мудрість філософа дозволила В.Олексюку ще в 1970 році, коли комуністичний рух всіляко обґрунтовував в недалекому майбутньому свою світову перемогу, передбачити крах соціалістичної системи. «Якщо мірилом всякого розвитку людського життя у світі є вільна думка, вільна ініціатива у сфері душевно-трансцендентного, природно-фізичного й економічно-підприємницького, - писав він, - то обов'язково будь-який тоталітарний режим, скоріше чи пізніше, призначений на самознищення. День такого самознищення жде Московську комуністичну імперію. І незалежно від теперішньої ситуації у світі це єдине є найбільшою певністю». Саме це «самознищення» комунізму і проголошення незалежності України дали можливість В.Олексюку повернутися до рідного краю своїми працями. Правда, прагнув він ще й приїхати до рідного краю, але двадцять років тому тяжка недуга 30 вересня 1993 року вирвала його з життя, мрії науковця не вдалося зреалізуватися.

В працях В.Олексюка згадуються окремі науковці-філософи з України «совітської доби». Це свідчило про те, що він вболівав душею за стан української філософської науки, прагнув по-своєму зреагувати на її проблеми, заідеологізований стан. Але при цьому, перебуваючи на значній відстані - не лише територіально, а й інформаційно – від України, він, природно, не міг врахувати у своїх судженнях ту історичну ситуацію, в якій нам, українським дослідникам, приходилося вивчати проблеми філософії чи релігієзнавства, писати і оприлюднювати свої праці. Заувага В.Олексюка про те, що християнські поняття українського народу, його світобачення можна належно проаналізувати і правдиво оцінити, лише будучи християнським філософом, говорить про певне упереджене виключення ним із наукового пошукового процесу дослідників інших світоглядних орієнтацій, окрім християнської. Ми ж обстоюємо ідею світоглядного плюралізму, а тому прагнемо не допускати будь-якої упередженості щодо думок своїх колег, які дотримуються поглядів, що не йдуть в руслі нашого світосприйняття. Саме це дало можливість мені, автору цієї статті, без будь-яких критичних коментарів і оцінок упорядкувати і подати на суд читача вибрані твори самого В.Олексюка під назвою «Християнська основа української філософії» (К., 1996. – 234 с.).

Зауважимо попри все, що науковий здобуток науковця не лише сприяв популяризації філософії томізму, дальшому її дослідженню. В.Олексюк – філософ з українською душею. Своїм творчим здобутком і практичною діяльністю він формував почуття національної самосвідомості у тих українців,

які читали і ще читатимуть його твори. Мислителі не відходять в абсолютне небуття після їх фізичної смерті. Вони продовжують жити своїми працями, світлими спогадами рідних і друзів, колег по творчій кухні.

Україна має свято пам'ятати своїх вірних синів, волею гіркої долі закинутих на чужину в еміграцію. Сподіваємося, що в рідних мислителю Шешорах зрештою відкриють пам'ятну стелу біля хати, в якій народився В. Олексюк, у Львівському університеті на філософському факультеті, де він навчався, також зрештою проведуть Олексюківські читання. Вже почали з'являтися дисертаційні роботи, в яких творчість філософа піддається науковому осмисленню. Чекає на опрацювання особистий архів В. Олексюка, який знаходиться у Києві в науковій бібліотеці імені В. Вернадського. Варто також видати в декількох книгах весь творчий здобуток видатного українського філософа мислителя. Його ім'я має зайняти своє належне місце в історії української філософії.

Ігор КОВАЛЬЧУК (Львів)

ДОСВІД ІКОНОТВОРЧОСТІ ОТЦЯ-ДОКТОРА ДМИТРА БЛАЖЕЙОВСЬКОГО

Актуальність теми дослідження. Життя кожного священнослужителя виявляється в обмеженості сфер його діяльності. Але через джерела наукових праць, власного іконопису декого з них можна довідатися про їх духовний світ, бачення різних сфер життя. Мистецтво є відображенням стану всієї суспільної свідомості та засобом часового віддзеркалення. Ікона окремого автора відображає також і спосіб мислення майстра, і загалом всю суспільну свідомість.

Мета дослідження. В цій статті здійснюється спроба дослідити як історично-релігійний аспект творчості отця-доктора Дмитра Блажейовського, так і оцінити весь його життєвий доробок. Особливо цікавим є той факт, що автор прожив майже 101 рік і його творчість здійснювалася у трьох вимірах: Україна – Європа – Америка.

Дослідженість постаті отця-доктора. Відомості про Дмитра Блажейовського з'являлися у різноманітних наукових виданнях, але найбільш інтенсивна його діяльність припадає якраз на період 80-100 років його життя. Перші свої ікони отець-доктор вишив у 60-літньому віці, здійснив публікації своїх історичних праць в означені роки життя. В цей же час він формується як знаний іконописець в галузі вишиваної ікони, а також і як автор наукових праць, деякі з яких мають більше 1300 сторінок.